

Stefan H e i d, *Zölibat in der führen Kirchen*, Paderborn 1997, s. 339.

Problematyka związana z celibatem duchownych jest przedmiotem badań i dyskusji, które w ostatnich dziesięcioleciach stały się szczególnie żywe, zwłaszcza w krajach zachodnioeuropejskich. Prowadzono i prowadzi się na ten temat wieloaspektowe studia; wśród nich poczesne miejsce zajmują studia historyczne. Spośród tych ostatnich szczególne zainteresowanie budzi okres patrystyczny. Wyrazem tego zainteresowania są powstałe na ten temat interesujące studia monograficzne dotyczące całego okresu patrystycznego (por. R. Gryson, *Les Origines du célibat ecclésiastique du premier au septième siècle*, Gembloux 1970; B. Kötting, *Der Zölibat in der Alten Kirche*, Münster 1970), jak też opracowania przedstawiające punkt widzenia tylko poszczególnych Ojców Kościoła. Do tych wszystkich opracowań o charakterze monograficznym należy dodać cały szereg artykułów przyczynkowych. Mimo tak bogatej literatury nie można uważać, że na ten temat powiedziano wystarczająco dużo, albo, że wyjaśniono wszystkie wątpliwości. Obfitość materiału, wieloznaczność tekstów źródłowych i złożoność zagadnienia sprawiają, że dyskusje na ten temat trwają a każde nowe i rzeczowe studium coś do problematyki wnosi. Z tego już choćby powodu publikacja S. Heida zasługuje na zauważenie. Natomiast solidny warsztat naukowy czyni tę publikację pożyteczną.

Autor stawia sobie za cel przebadanie tak samej nauki Kościoła patrystycznego na temat celibatu, jak też faktycznego jego przestrzegania. Istota całej pracy oparta jest o solidną analizę źródeł. Autor rozpatruje je w porządku chronologicznym, co w sposób naturalny wyznacza plan całego studium. Źródła te zostały pogrupowane w siedem części, stanowiących rozdziały pracy. Pierwszy, najkrótszy, przedstawia aktualny stan badań i główne tendencje, jakie daje się zauważyć w podejściu do omawianego tematu. W następnej kolejności analizuje autor nowotestamentalne teksty, które jego zdaniem nie tylko stanowią wezwanie do celibatu, ale też świadczą o jego praktykowaniu przez uczniów Chrystusa. Jako istotne w tym względzie zostały przeanalizowane teksty: Mt 19,12; 1 Kor 9,2-6; 1 Tm 3,1-12. Egzegeza tych tekstów,

dokonana także w kontekście innych świadectw patrystycznych, stanowi dla autora wystarczający dowód na to, że Apostołowie, przynajmniej od chwili pójścia za Chrystusem, stali się celibatariuszami. Co więcej, w świetle tak pism św. Pawła, jak też tekstów wczesnopatrystycznych można sądzić, że za wyjątkiem św. Piotra nie byli w ogóle żonaci. Podobne wymagania stawiano, jak się wydaje, od samego początku następcom apostołów, czyli biskupom. Szczegółowej analizie został poddany zwłaszcza tekst św. Pawła o biskupie „mężu jednej żony” (1 Tm 3,1). Zdaniem autora św. Paweł pozwala rekrutować kandydatów na biskupów spośród tych, którzy co najwyżej byli raz żonaci, ale to wcale nie oznacza, że w chwili wyboru nadal żyją w małżeństwie, albo, gdyby tak rzeczywiście było, to po ustanowieniu ich biskupami mogą nadal żyć w małżeństwie. W świetle analizowanych tekstów można twierdzić, że w chwili konsekracji biskupiej musieli zrezygnować z życia małżeńskiego. W tym samym duchu Haid interpretuje dalszą tradycję, zgodnie z którą na duchownych wyższych stopni wybierano wprawdzie mężczyzn żonatych, ale jednocześnie wykazujących się opanowaniem w sferze cielesnej. Zwłaszcza świadectwa pierwszych dwóch wieków należy tak – zdaniem autora – rozumieć, o czym traktuje w trzecim rozdziale. Wprawdzie w tym pierwszym okresie brak jednoznacznych świadectw w tym względzie, ale u apologetów oraz u Klemensa Aleksandryjskiego i Tertuliana można, jak się okazuje, takie sugestie znaleźć. Przemawiają za tym zwłaszcza świadectwa wielkiego szacunku dla dziewictwa i czystości. W rozdziale czwartym zostały podane wyraźniejsze już świadectwa autorów III i IV wieku (przed soborem w Nicei) przemawiające tak za wymogiem celibatu, jak też jego przestrzeganiem przez duchownych wyższych stopni. Wtedy też pojawiają się pierwsze dyspozycje prawne (np. słynny kanon 33 synodu w Elwira). Trzeba docenić dużą determinację autora, z jaką – w odróżnieniu od wielu innych badaczy – przekonuje do istnienia wówczas powszechnej praktyki przestrzegania przez duchownych wstrzeźliwości seksualnej od chwili święceń. Ten rozdział kończy najbardziej nowatorską część pracy S. Heida. Od soboru w Nicei świadectwa przemawiające za celibatem duchownych stają się coraz bardziej jednoznaczne i pozostają tylko epizodyczne teksty czy też sytuacje, które domagają się bardziej szczegółowego wyjaśnienia, ze względu na rodzące się wątpliwości. Podobnie jak w poprzednich rozdziałach, tak też w rozdziałach V-VII autor wszystkie rozpatrywane teksty uważa za potwierdzenie praktyki coraz powszechniejszej praktyki celibatu (również duchowni niższych święceń coraz częściej mają temu wymaganiu sprostać). Trzeba przyznać, że autor nie unika tekstów trudnych i wydawać by się mogło kwestionujących jego punkt widzenia (por. *casus* Grzegorza Starszego czy też Synezjusza z Cyreny). Na uwagę zasługuje też podniesienie przez autora bardzo interesującego wątku żon, które z chwilą wejścia męża do stanu duchownego też musiały zachowywać dożgonną czystość. W sposób bardzo interesujący i nowatorski wyjaśnia autor interesujące w tym względzie źródła. Interesują go zwłaszcza kanony synodalne, które każą egzaminować moralną zdolność do zachowania wstrzeźliwości seksualnej żony kandydata do stanu duchownego. Jednocześnie zwraca uwagę na troskę, z jaką Kościół nakazywał traktować te kobiety z chwilą przyjęcia święceń przez ich mężów. Za pozornie suchymi stwierdzeniami odkrywa autor bardzo bogatą rzeczywistość. Od IV wieku celibat duchownych jest coraz łatwiej do udokumentowania choćby ze względu na coraz powszechniejszą

praktykę rekrutowania duchownych spośród ludzi stanu wolnego (widoczne jest to zwłaszcza w przypadku mnichów powoływanych na urzędy kościelne).

Studium niemieckiego autora jest poświęcone przede wszystkim samemu wymogowi celibatu, jak też jego przestrzeganiu w Kościele pierwszych wieków. W sposób bardzo wyczerpujący omawia interesujące w tym względzie źródła. W sposób przekonujący i rzetelny (przycytując teksty w wersji oryginalnej) przeprowadza analizę, w oparciu o którą jednoznacznie dowodzi istnienia w Kościele wczesnochrześcijańskim powszechnej praktyki celibatu, przynajmniej od chwili święceń. Natomiast mniej uwagi poświęca teologicznej stronie tego zagadnienia, czyli jego podstawom teoretycznym. Jest to jednak zagadnienie wymagające odrębnego studium.

Ks. Antoni Żurek